

ПОНЯТТЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПОСТАНОВКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Олена Санченко,

*аспірант кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті досліджується легальне визначення театральної постановки як об'єкта права інтелектуальної власності. Встановлено, що законодавче поняття складається з чотирьох основних елементів: віднесення до творів театрального мистецтва, утворення на основі іншого твору — драматичного, музично-драматичного чи літературного, наявність єдиного задуму та конкретної назви. У статті детально проаналізовано кожен елемент і на основі цього окреслено шляхи подальшого вдосконалення законодавчої дефініції театральної постановки як об'єкта права інтелектуальної власності.

Ключові слова: театральна постановка, об'єкт права інтелектуальної власності, театр, драматичний твір, вистава

Постановка проблеми. Театральна постановка — це специфічний об'єкт права інтелектуальної власності, що, на жаль, лишається малодослідженим у вітчизняній правовій науці. Брак науково-теоретичних розвідок певною мірою компенсується законодавчим регулюванням, зокрема наявністю спеціального Закону України «Про театри і театральну справу». Незважаючи на те, що поняття театральної постановки у відповідному Законі сформоване, але це легальне визначення потребує більш глибокого дослідження. Насамперед, це зумовлюється необхідністю враховувати динамічний розвиток театрального мистецтва та його різновидів з метою якомога більш адекватного й ефективного правового регулювання відносин щодо створення, використання та охорони театральних постановок.

Аналіз останніх досліджень. Особливості та різновиди об'єктів інтелектуальної власності вивчали такі вчені, як С. Бурлаков, А. Євков, О. Заєць,

О. Кулініч, С. Литвин, О. Мельник, С. Петренко, О. О. Підпригора, М. Рашходніков та ін. При цьому театральна постановка як особливий об'єкт інтелектуальної власності залишилася поза глибоким науковим дослідженням.

Саме тому **метою цієї статті** є аналіз законодавчого поняття такого об'єкта інтелектуальної власності як театральна постановка та виявлення шляхів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розпочати аналіз законодавчого поняття театральної постановки, варто зазначити, що поряд з ним у законодавстві фігурують поняття театрального заходу, театральної вистави, «постановки драматичних, музично-драматичних творів, пантомім, хореографічних та інших творів, створених для сценічного показу». У спеціальній літературі, що висвітлює особливості театральної діяльності, найчастіше ці поняття використовуються як синоніми. Однак правова наука оперує більш суворими й однозначними категоріями, що зу-

мовлює необхідність чіткого розмежування суміжних понять і встановлення їх співвідношення.

У п. 1.2 Наказу Міністерства культури України від 07.07.1999 р. закріплено узагальнене поняття для спектаклів, концертів, вистав тощо — нормотворець пропонує називати такі явища заходами [1]. Отже, вистава є частковим випадком заходу. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу» виставою є публічне виконання театральної постановки. Таке трактування вистави вказує на її підпрядкований, навіть певною мірою інструментальний характер. Це проявляється в тому, що виставою фактично названо процес, а не зміст. З цього можна дійти висновку, що законодавець виставу визначив як форму, а театральну постановку — як зміст відповідного єдиного явища. При цьому варто підкреслити, що театральна постановка може мати інші форми, окрім вистави — тобто існувати як об'єкт права у період до та після свого публічного виконання. Отже, театральна постановка існує у трьох фазах свого розвитку: додемонстраційній (підготовчій), демонстраційній (виставній) і постдемонстраційній (після завершення вистави).

Театральна постановка як особливий об'єкт права вимагає формулювання чіткої дефініції, котра б поєднувала основні ознаки цього об'єкта та відмежовувала його від суміжних понять. Законодавець у ст. 1 Закону України «Про театри і театральну справу» надав визначення театральної постановки як «твору театального мистецтва, створеного на основі драматичного, музично-драматичного або літературного твору, що має єдиний задум та конкретну назву» [2]. Як бачимо, законодавець сформував поняття театральної постановки з чотирьох ознак цього об'єкта. Винесення саме цих характеристик на рівень законодавчого поняття говорить про те, що саме ці ознаки вважаються

фундаментальними та конститутивними. Беручи до уваги, що в літературі висловлені різні думки щодо необхідності врахування інших специфічних характеристик театральної постановки, а в мистецькому житті утворюються нові театральні жанри, виникає потреба в детальному аналізі кожної складової процитованого легального поняття.

По-перше, театральна постановка визначена як *твір театального мистецтва*. Нормотворець завбачливо спробував надати визначення театральному мистецтву як «виду мистецтва, особливістю якого є художнє відображення життя за допомогою сценічної дії акторів перед глядачами» [2]. Безумовним плюсом цього визначення є вказівка на суб'єктний аспект, а саме на обов'язкову взаємодію акторів і глядачів, що неодмінно притаманно театральному мистецтву. Аудиторія є обов'язковим складником театального мистецтва, адже, як пише Д. Донова, специфіка театру як мистецтва полягає в його існуванні лише за наявності глядацької уваги [3, 8]. Серед найсуттєвіших ознак театру виділяють: сценічну діяльність акторів, спрямовану на створення особливого видовища (дії), і рецептивну діяльність глядачів, котрі сприймають його [4, 121]. Театральне мистецтво загалом прагне до створення інтерактивної ситуації для глядача, а композиція твору передбачає участь глядачів у виставі, що формує ефект інтерактивності дії [5, 70]. Саме багатократне відтворення творчого акту перед конкретними та завжди різними аудиторіями, у процесі якого встановлюються кожного разу особливі — прямі й зворотні зв'язки між сценою та глядацьким залом, якраз і зумовлюють неповторність, унікальність театального спектаклю та забезпечують театру особливе місце серед інших видів мистецтва [6].

Закон уникає використання поняття «гра акторів», застосовуючи більш широке поняття сценічної дії. Сценіч-

на дія охоплює різноманітні засоби виразності: гру, танець, спів, використання спеціальних приладів, інструментів, створення технічних ефектів тощо. Окрім цього сценічна дія включає в себе використання ляльок, масок, тіней тощо.

Основною метою цих сценічних дій визначено художнє відображення життя. Проте це лише один з можливих напрямів, адже є фантазійні, абстрактні твори, що прагнуть створити певний емоційний ефект, змоделювати іншу реальність, не прив'язуючись до зображення життя.

Проаналізувавши фахову літературу, можна виділити деякі усталені характерні риси театрального мистецтва, що не знайшли свого відображення у його легальній дефініції, а тому вимагають окремого дослідження. Так, досить цікавими в юридичному аспекті є такі ознаки театрального мистецтва:

- *синтетичність*, що розуміється як постійна властивість театру [7, 16], яка полягає в утворенні художнього образу завдяки синтезу драматургії, архітектури, живопису, скульптури, музики, майстерності актора [8, 37]. Синтетична риса театрального мистецтва накладає свій відбиток на правовий режим конкретного об'єкта права — театральної постановки, бо вимагає врахування наявності цілого комплексу творів у рамках одного;
- *ігрова акторська діяльність*, яка уможливорює поєднання всіх елементів сценічного мистецтва, зокрема літератури, музики, танцю, образотворчого мистецтва. Саме через неї відбувається театральний синтез, який виявляє її вирішальне значення у специфікації мистецтва як театрального [9, 7]. Однак Л. Дубчак наголошує, що ігрова діяльність акторів не є вільною та різноспрямованою, а має єдиний вектор, який формує одну з рис театрального мистецтва — наявність сюжету [10, 10]. Проте,

з погляду юридиспруденції, власне наявність сюжету не можна назвати значущою характеристикою театральної постановки, адже це буде вторгненням у вільну творчу діяльність автора;

- *обмеженість існування в часі*.

Часто висловлюють думку, що театральне мистецтво — це унікальний різновид мистецтва, який відрізняється від інших тим, що його продукт — постановки — «живуть» лише в теперішньому часі, існуючи лише в об'єктивній реальності в момент сприйняття їх глядачем [11, 686; 12, 30]. Важлива специфічна особливість театру, що відрізняє його переважно від усіх видів мистецтва, полягає в тому, що глядач має змогу стати свідком процесу художньої творчості, спостерігати створення художнього образу на власні очі [13, 170]. Поза відтворенням сценічне мистецтво взагалі існувати не може, й в цьому криється його певна обмеженість: вистава не зберігається як матеріальна пам'ятка культури, вона не фіксується, не здобуває свого упредметненого вираження [14, 141]. Існування театрального мистецтва, а саме його конкретного об'єкта — театральної постановки — лише в момент її виконання може бути повноцінною мистецтвознавчою характеристикою, проте вона не може бути перейнята правовою наукою. Це пояснюється необхідністю утворення постійного режиму правової охорони та захисту такого твору, а також прав автора на всіх етапах (фазах) його становлення й існування.

По-друге, театральна постановка міцно прив'язується до іншого твору — *драматичного, музично-драматичного чи літературного*. Законодавчим визначенням фактично вказується на похідний характер театральної постановки, позаяк вона створюється на

основі іншого самостійного твору. С. Холодинська теж вважає, що в театральній постановці здійснюється задум, уже даний в іншому творі, а саме в драматургічному [14, 140]. Відповідне твердження є досить спірним і тому має бути досліджено глибше. Текст драматичних творів, на відміну від інших видів літературних творів, складається з діалогів та монологів персонажів, а власне твір призначено переважно для виконання на сцені, тобто для публічного виконання [15, 55]. Виникає запитання щодо співвідношення поняття *драматичного твору та сценарію*. Подібність цих творів полягає в такому:

- їх можна віднести до загального поняття літературних творів, тобто на них поширюється відповідний правовий режим;
- ці твори побудовані переважно з діалогів і монологів, а також містять лаконічні описові включення, що вказують на дію, емоції персонажів тощо;
- такі твори призначені для подальшого творчого використання (утворення нового твору на їх основі).

Відмінності між сценарієм і драматичним твором можна змалювати таким чином:

- сценарій використовується переважно як основа для фільму, а драматичний твір — для театральної постановки;
- сценарій має інструментальний, залежний характер, тоді як драматичний твір може бути самостійним художнім твором.

У Законі України «Про театри і театральну справу» також закріплено, що театральна постановка може бути створена на основі музичного твору. Загальноприйнято розуміти музичний твір як такий, в якому художні образи виражаються за допомогою звуків [15, 55]. При цьому цікавим є наукове визначення, сформульоване О. Жилінковою, котра вважає, що музичний твір — це оригінальне поєднання зву-

ків, яке є результатом творчої діяльності особи, виражене в будь-якій об'єктивній формі, що дозволяє його сприйняття третіми особами та відтворити будь-яким способом [16, 5]. До того ж авторка наполягає, що музичний твір є самодостатнім, а у випадку поєднання його з текстовими чи іншими творами формується так званий, складний твір [16, 6]. Це означає, що механічне об'єднання у «музично-драматичний твір», проведене у Законі України «Про театри і театральну справу», утворює складний об'єкт, який покладено в основу утворення похідного об'єкту — театральної постановки.

П. Калениченко переконаний, що правооб'єктний режим музичного твору тісно пов'язаний з наявністю таких елементів його художньої форми, як мелодія, гармонія та ритм [17, 6] — про наявність цих ознак музичного твору як об'єкта права попередні автори не вели мову. Надання правового значення цим елементам твору прямо позначиться на правовому режимі й театральної постановки, що містить музичний твір.

Досить складно провести співвідношення літературних, драматичних творів та театральної постановки. А. Кирилук надала авторське визначення літературного твору як сукупності ідей, думок, образів, які в результаті творчої діяльності автора втілюються за допомогою художніх, образотворчо-виразних засобів, прийомів створення художніх образів, мають ідеальний характер, об'єднані сюжетною лінією та отримали своє вираження в доступній для сприйняття людськими відчуттями конкретній формі, що припускає можливість їх відтворення [18, 5]. М. Опаріна надає спрощене визначення літературного твору, під яким учена розуміє будь-який твір, у якому вираження думок, почуттів і образів здійснюється за допомогою слова в оригінальній композиції та шляхом оригінального викладу [15, 54].

Потрібно особливо підкреслити, що нормотворець пов'язав утворення театральної постановки з існуванням як основи лише драматичного, музично-драматичного чи літературного твору. Відповідний законодавчий перелік є вичерпним, однак це не відповідає сучасним реаліям театральної діяльності. Справа в тому, що театральні постановки можуть бути побудовані, наприклад, на основі хореографічних та інших творів.

По-третє, театральна постановка повинна мати *єдиний задум*. Поняття задуму твору є мистецтвознавчою категорією, але в цьому контексті вона набуває правового значення, а тому має бути розкрита в юридичному аспекті. Деякі автори вважають, що творчий задум — це керівна думка митця, вкладена ним у твір. На наш погляд, задум є певною вихідною ідеєю, ще не втіленою у конкретному творі. Через свій ідеальний динамічний стан, ця вихідна ідея може здійснити метаморфози під час підготовки твору, тобто цілком можливо, що задум у процесі побудови твору зміниться та набуде нових рис. Отже, задум ніби передує кінцевому формуванню основної думки твору. Таке розуміння задуму театральної постановки не дозволяє йому бути юридично значущою ознакою цього об'єкта. Втілений задум є фактично основною ідеєю твору — саме її можна викремити із готового твору, проаналізувавши театральну постановку на предмет єдності та цілісності, наявності основної думки. Тож вважає-

мо, що було б доречніше легальне поняття театральної постановки все ж будувати, на основі існування обов'язкової характеристики — основної думки твору.

По-четверте, театральна постановка повинна мати *конкретну назву*. При цьому назва театральної постановки може бути різною та утворюється у результаті творчої діяльності автора. На наш погляд, більш вдало цю ознаку слід сформулювати як наявність у театральній постановки власної назви.

Висновки. Отже, проведене нами дослідження легальних ознак театральної постановки як об'єкта права інтелектуальної власності демонструє певну недосконалість законодавчої дефініції. Зокрема, це стало наслідком того, що в Законі України «Про театри і театральну справу» не проведено чіткого розмежування обов'язкових та факультативних ознак театральної постановки як об'єкта права інтелектуальної власності. Крім цього законодавче поняття театральної постановки не враховує специфічну правову природу цього складного об'єкта. Усі окреслені проблеми вимагають додаткових досліджень задля розробки оптимального наукового визначення поняття театральної постановки як об'єкта права інтелектуальної власності. ♦

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства культури та мистецтв України «Про затвердження Інструкції з ведення квиткового господарства в театральних підприємствах та культурно-освітніх закладах» від 07.07.1999 р. № 452 // *Офіційний вісник України*. — 1999. — № 29. — Ст. 1508.
2. Закон України «Про театри і театральну справу» від 31.05.2005 року № 2605-IV // *Відомості Верховної Ради України*. — 2005. — № 26. — Ст. 350.
3. Донова Д. А. *Театр и зритель: теоретические основы взаимоотношений : автореф. дис... канд. искусств. : спец. 17.00.01 — театральное искусство / Д.А. Донова*. — М., 2007. — 29 с.

4. Саврук С. *Театральність і театралізація у музичному виконавстві* / С. Саврук // Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — 2014. — Вип. 32. — С. 120 — 134.
5. Маленьких А. Н. *Современный театр как отражение перехода к новому типу культуры* / А. Н. Маленьких // Вестник ПГГПУ. — Серия «Гуманитарные и общественные науки». — 2013. — №. 1. — С. 63 — 72.
6. Яблунівський С. В. *Театральна діяльність як об'єкт державного регулювання* / С. В. Яблунівський [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://derzhava.in.ua:8081/tezaurus/Lists/List/Attachments/2289/%D0%AF%D0%B1%D0%BB%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>.
7. Тетеревкова Т. И. *Проблемы взаимодействия современного драматического театра и эстрады : автореф. дис... канд. искусств. : спец. 17.00.01 — театральное искусство* / Т. И. Тетеревкова. — СПб., 2002. — 22 с.
8. Бердяев Н. А. *Философия творчества, культуры и искусства : в 2 т. / Н. А. Бердяев.* — М. : Искусство, 1994. — Т. 1. — С. 37–342.
9. Саврук С. М. *Театральність як творчий принцип музично-виконавського мистецтва (на прикладі фортепіанного виконавства) : автореф. дис... канд. мист. : спец. 17.00.03 — музичне мистецтво* / С. М. Саврук. — Львів, 2010. — 16 с.
10. Дубчак Л. М. *Художність театральних форм: естетико-мистецтвознавчий аспект : автореф. дис... канд. філософ. наук : спец. 09.00.08 — естетика* / Л. М. Дубчак. — К., 2001. — 16 с.
11. Защепкина В. В. *Театр как особый тип коммуникации* / В. В. Защепкина // Научный журнал КубГАУ. — 2012. — № 84 (10). — С. 686–695.
12. Монд О. Л. *Теоретико-експериментальний підхід к аналізу театрального тексту мюзикла* / О. Л. Монд // Мир науки, культуры, образования. — 2010. — № 6 (25). — С. 30–34.
13. Бувалець О. О. *Театральність і театралізація у сучасному культурологічному дискурсі* / О. О. Бувалець // Культура України. — 2013. — Вип. 43. — С. 167–175.
14. Холодинська С. М. *Естетико-художні особливості театру як поліфонічного виду мистецтва* / С. М. Холодинська // Вісник МДУ. Серія «Філософія, культурологія, філософія». — 2011. — Вип. 1. — С. 140–146.
15. Опарина М. В. *Объекты права интеллектуальной собственности: проблемы внутреннего права и соотношение с международными нормами* / М. В. Опарина // Пробелы в российском законодательстве. — 2012. — № 3. — С. 54–58.
16. Жилінкова О. В. *Договори в сфері реалізації майнових прав на музичний твір : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право* / О. В. Жилінкова. — К., 2007. — 20 с.
17. Калениченко П. А. *Охрана авторського і суміжних прав у музичному шоу-бізнесі України : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право* / П. А. Калениченко. — К., 2008. — 20 с.
18. Кирилук А. В. *Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право* / А. В. Кирилук. — О., 2010. — 20 с.

Надійшла до редакції 23.11.2015 р.

Санченко Е. Понятие театральной постановки по законодательству Украины. В статье исследуется легальное определение театральной постановки как объекта права интеллектуальной собственности. Установлено, что законодательное понятие состоит из четырех основных элементов: отнесение к произведениям театрального искусства, создание на основе другого произведения — драматического, музыкально-драматического или литературного, наличие единого замысла и конкретного названия. В статье детально проанализирован каждый элемент и на основании этого очерчены пути дальнейшего усовершенствования законодательной дефиниции театральной постановки как объекта интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: театральная постановка, объект права интеллектуальной собственности, театр, драматическое произведение, представление

Sanchenko O. The concept of theatrical performances under the laws of Ukraine. The author examines the legal definition of theatrical productions as an object of intellectual property rights in the article. The author establishes that the legal concept consists of four main elements: a reference to the works of theatrical art formation based on another work — dramatic, musical or dramatic literature, the presence of a single plan and a specific name. The article analyzes details each element and based on that outline ways to further improve the legal definitions of theater productions as an object of intellectual property rights.

Key words: theatrical performance, object of intellectual property rights, theater, drama, performance

---

ВИЙШЛА ДРУКОМ

Право інтелектуальної власності: навчальний посібник / Еннан Р. Є., Кулініч О. О., Мазуренко С. В., Менсо І. В., Романадзе Л. Д. — К. : Алерта, 2016. — 492 с.

ISBN: 978-617-566-359-2

У навчальному посібнику містяться матеріали, що відповідають вимогам навчальної дисципліни «Право інтелектуальної власності»: зміст навчальної дисципліни за темами лекцій та практичних занять, стислий зміст лекцій для успішної підготовки до семінарських занять, завдання до самостійної роботи, теми для самостійного опрацювання, перелік нормативно-правових актів, роз'яснень, рекомендацій та узагальнень судової практики з питань інтелектуальної власності, перелік основної навчальної та навчально-методичної літератури рекомендованої для ознайомлення під час вивчення курсу, запитання для перевірки знань з курсу права інтелектуальної власності.

Навчальний посібник розрахований на студентів вищих навчальних закладів, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, аспірантів, здобувачів, а також усіх, хто цікавиться питаннями правової охорони інтелектуальної власності.